S. M. proti Chorvatsku, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2020 – K efektivnímu vyšetřování v případě podezření z obchodování s lidmi

Stěžovatel: S. M.

Žalovaný stát: Chorvatsko

Číslo stížnosti: 60561/14

Datum: 25.06.2020

Článek Úmluvy: čl. 4

Rozhodovací formace: Velký senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: obchodování s lidmi, spravedlivý proces, účinné vyšetřování

Český právní řád: § 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2020
S. M. proti Chorvatsku, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2020

K efektivnímu vyšetřování v případě podezření z obchodování s lidmi

Autorský komentář:

Komentovaný rozsudek velkého senátu se vyjadřuje k citlivé otázce přístupu vnitrostátních orgánů k vyšetřování tvrzené nucené prostituce, respektive obchodování s lidmi. Právě procesní postup orgánů činných v trestním řízení byl v projednávané věci problematický, lépe řečeno nedostatečný za situace, kdy bylo na základě tvrzení stěžovatelky v kontextu její celkové situace a postavení vůči údajnému pachateli zřejmé, že k trestné činnosti mohlo pravděpodobně dojít. Došlo tak k opomenutím při opatřování dalších důkazů a vnitrostátní soudy tak nakonec vycházely především z protichůdných tvrzení stěžovatelky a údajného pachatele, aniž by se zaměřily na další důkazy, jež se dle Soudu v dané věci jasně nabízely (zejména elektronická komunikace a výslechy dalších konkrétních svědků, kteří pravděpodobně mohli mít o skutkových okolnostech informace).

S ohledem na skutkové okolnosti případu – mimo jiné zranitelného postavení stěžovatelky na jedné straně a na straně druhé pravděpodobného dominantního postavení údajného pachatele, který mimo jiné svým jednáním (včetně opatření bytu, inzerce, zprostředkovávání kontaktu s klienty či využívání

fyzického a psychického nátlaku), ale rovněž tím, že byl v minulosti shledán z obdobné trestné činnosti vinným či že při domovní prohlídce byly u něj nalezeny kondomy, zbraně i munice, zavdával podezření, že k nucené prostituci mohlo docházet – Soud vycházel z toho, že 1) stěžovatelka uplatnila hájitelné tvrzení a 2) byly zde prima facie důkazy o možné trestné činnosti.

Vnitrostátní soudy se tak v situaci, kdy okolnosti věci zjevně nasvědčují možné trestné činnosti, musí předestřenými otázkami dostatečně zabývat. V posuzované věci se jednalo například o opomenutí prozkoumat elektronickou komunikaci mezi stěžovatelkou a údajným pachatelem, třebaže dle jejích tvrzení mimo jiné i jejím prostřednictvím docházelo k výhružkám, či výslech možných dalších svědků – jako byl majitel bytu, sousedé či další známí stěžovatelky, kteří pravděpodobně měli přehled mimo jiné i o okolnostech jejího útěku od údajného pachatele.

(Zpracoval JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka je chorvatskou státní příslušnicí, jež se dle svého tvrzení stala během roku 2011 obětí nucené prostituce. Pachatelem, na kterého podala v roce 2012 trestní oznámení, měl být bývalý policista T. M., který se stěžovatelkou původně navázal kontakt s tím, že je známým jejích rodičů a že jí pomůže sehnat práci. Nepochybovala o jeho úmyslech a v konverzaci s ním pokračovala. T. M. ji však posléze měl začít zneužívat pro poskytování sexuálních služeb klientům, přičemž tvrdil, že se jedná pouze o dočasné řešení, než jí najde lepší zaměstnání.

Zpočátku ji za klienty vozil a později opatřil byt, v němž s ní bydlel a kam za ní klienti docházeli. Rovněž jí opatřil mobilní telefon pro komunikaci s klienty a na internetu zveřejnil reklamu, kde propagoval její služby. Měl vůči ní uplatňovat fyzické násilí, psychický nátlak a dohled. Bral si rovněž polovinu ze stěžovatelkou vydělaných peněz. Nakonec se jí v době nepřítomnosti T. M. podařilo z bytu uniknout k přítelkyni. T. M. ji v reakci na to opětovně kontaktoval s tvrzeními, že ji miluje a posléze uplatňoval výhrůžky, aby se k němu vrátila. Ta ovšem na to již nereagovala a podala na T. M. trestní oznámení.

Během vyšetřování údajné trestné činnosti mimo jiné vyšlo najevo, že T. M. byl již dříve uznán vinným z trestných činů obchodování s lidmi a znásilnění. Při domovní prohlídce pak byly nalezeny kondomy, dvě automatické pušky, ruční granát a několik mobilních telefonů.

Vnitrostátní soudy T. M. zprostily obvinění, když zejména neshledaly výpovědi stěžovatelky jako důvěryhodné a dospěly k závěru, že služby klientům poskytovala dobrovolně. Stěžovatelka následně neuspěla ani s opravným prostředkem podaným Ústavnímu soudu.

Obrátila se tedy na Soud, když tvrdila, že postupem vnitrostátních orgánů došlo k porušení zákazu otroctví a nucené práce. Soud ve svém senátním rozsudku z července 2018 rozhodl šesti hlasy vůči jednomu, že k porušení tvrzeného práva došlo. Na návrh vlády byla věc postoupena velkému senátu, který nakonec rovněž rozhodl o porušení čl. 4 Úmluvy.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 4 ÚMLUVY

240. Stěžovatelka tvrdila, že vnitrostátní orgány nevyužily účinně trestněprávní mechanismy v návaznosti na její tvrzení o obchodování s lidmi, vynucené či případně nevynucené prostituci, a to v rozporu se svými povinnostmi podle čl. 3, 4 a 8 Úmluvy.

241. S ohledem na svou stávající judikaturu a povahu stěžovatelčiny stížnosti má Soud za to, že

otázky nastolené v nyní projednávané věci by měly být posuzovány z hlediska čl. 4 Úmluvy. Je pravdou, že obdobné otázky mohou vyvstat podle čl. 3 (…) a případně rovněž podle čl. 8 Úmluvy (…). Soud nicméně poznamenává, že ve své judikatuře směřoval k aplikaci čl. 4, pokud se jednalo o otázky spojené s obchodováním s lidmi. (…)

242. Soud je toho názoru, že tento přístup mu dává možnost začlenit možné otázky špatného zacházení (ve smyslu čl. 3) a porušování fyzické a psychické integrity stěžovatele (ve smyslu čl. 8) do jejich širšího kontextu, konkrétně do oblasti obchodování s lidmi a sexuálního vykořisťování. Ve skutečnosti jsou tvrzení o špatném zacházení a zneužívání bytostně spjaty s obchodováním a vykořisťováním (…).

S ohledem na to, že Soud je tím, kdo posuzuje podřazení skutkového stavu 243. pod ustanovení Úmluvy (…), přezkoumá nyní posuzovanou věc z hlediska čl. 4 Úmluvy, jenž ve své relevantní části zní následovně:

„1. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.

2. Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.

(…)“

(…)

C. Posouzení soudu

1. Úvodní poznámky

276. Soud prozatím neměl mnoho příležitostí posuzovat, do jaké míry spadá zacházení spojené s obchodováním s lidmi nebo kořistěním z prostituce do oblasti působnosti Úmluvy. Současně s tím se v posledních letech významně rozšířila pozornost zaměřená na obchodování s lidmi a kořistění z prostituce na globální úrovni. Jak plyne z mezinárodních dokumentů, těmito otázkami se zabývaly rozličné mezinárodní právní instrumenty a dohledové mechanismy, založené na zásadách účinné prevence a potlačování.

277. Pokud se jedná o vyjádření účastníků řízení a připomínky třetích osob, projednávaná věc dává Soudu možnost vyjasnit některé aspekty jeho judikatury týkající se obchodování s lidmi za účelem kořistění z prostituce. To rovněž vyžaduje, aby se Soud zabýval výrokem v bodě 54 senátního rozsudku, podle kterého „obchodování s lidmi samo o sobě, stejně jako kořistění z prostituce… spadají do oblasti působnosti čl. 4 Úmluvy“ (…).

278. Soud se nyní zaměří na otázku věcné působnosti čl. 4 Úmluvy. V této souvislosti nejprve poskytne přehled relevantních standardů týkajících se tří pojmů formulovaných v čl. 4 (otroctví, nevolnictví a nucené nebo povinné práce). Zadruhé se bude zabývat otázkou obchodování s lidmi podle čl. 4 Úmluvy. Zatřetí se ve smyslu tohoto ustanovení zaměří na otázku „kořistění z prostituce“. Poté se Soud bude zabývat pozitivními závazky státu ve smyslu čl. 4 Úmluvy.

2. Působnost článku 4 úmluvy

a) Tři pojmy formulované podle článku 4 Úmluvy

279. Článek 4 odkazuje na tři pojmy: otroctví, nevolnictví a nucené nebo povinné práce. Nicméně jak již Soud ve své judikatuře poznamenal, Úmluva žádnou z nich nedefinuje (viz Van der Mussele proti Belgii, 23. 11. 1983, řada A č. 70, § 32; a Siliadin proti Francii, 73316/01, ECHR 2005-VII, §

121-125). Soud tak při vymezení věcné působnosti čl. 4 Úmluvy hledal vodítka v rozličných mezinárodních dokumentech, jež se těmito pojmy zabývají. (…)

280. Ve své judikatuře Soud hlouběji objasnil některé prvky definice „nucené nebo povinné práce“ uvedené ve věci Van der Mussele. Zejména ve shora citované věci Siliadin (§ 114-120), kde měl příležitost rozvést, v jakém rozsahu zacházení v zásadě spojená s obchodováním s lidmi spadá do působnosti čl. 4, Soud odkázal na koncept „nucené nebo povinné práce“ vyslovený ve věci Van der Mussele (…).

281. Kromě toho Soud v rozsudku ve věci C. N. a V. proti Francii, č. 67724/09, 11. 10. 2012, § 77, opíraje se o zprávu MOP, rozvinul koncept „trestu“ s vysvětlením, že tento pojem „může jít až k fyzickému násilí nebo restrikcím, ale může zahrnovat i jemnější formy psychologické povahy, jako jsou hrozby vydání obětí policii nebo imigračním orgánům, pokud je jejich pracovní status protiprávní“.

282. V nedávné věci Chowdury a ostatní proti Řecku, č. 21884/15, 30. 3. 2017, § 96, Soud rozvinul koncept „souhlasu“, když zdůraznil, že „jestliže zaměstnavatel zneužije svou moc nebo zneužije zranitelnosti svých zaměstnanců, aby je vykořisťoval, tito se nenabízejí k práci dobrovolně“. Soud tudíž dále zdůraznil, že „předchozí souhlas oběti nepostačuje k vyloučení posouzení činnosti jako nucené práce“ a že „otázka, zda se jednotlivec dobrovolně nabídl pro práci, je otázkou faktickou, jež musí být zkoumána ve světle všech relevantních okolností věci“.

b) Obchodování s lidmi ve smyslu článku 4 Úmluvy

283. Nejzásadnější vývoj v judikatuře Soudu ohledně obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování přišel s rozsudkem ve věci Rantsev proti Kypru a Rusku, č. 25965/04, ECHR 2010 (výňatky), § 272-282. Případ se týkal údajného obchodování s lidmi a smrti mladé ruské ženy, která byla najata do zaměstnání jako „kabaretní umělec“ na Kypru (což některé organizace odsoudily jako krytí prostituce) a která posléze za podezřelých okolností zemřela v návaznosti na konflikt s mužem, pro něhož pracovala. (…)

284. V této souvislosti Soud zejména uvedl, že v tomto ustanovení se nenachází zmínka o obchodování s lidmi. Nicméně po nastínění různých mezinárodních instrumentů v oblasti obchodování s lidmi Soud odkázal na následující interpretační zásady Úmluvy:

„273. Soud nikdy nepovažoval ustanovení Úmluvy za jediný referenční rámec pro výklad práva a svobod, které jsou v ní zakotveny (viz Demir a Baykara proti Turecku [VS], č. 34503/97, 12. 11. 2008, § 67). Dlouhodobě vychází z toho, že jednou z hlavních zásad uplatňování ustanovení Úmluvy je, že se neuplatňuje ve vakuu (viz Loizidou proti Turecku, 18. 12. 1996, Zprávy rozsudků a rozhodnutí 1996-VI; a Öcalan proti Turecku [VS], č. 46221/99, EÚLP 2005-IV, § 163). Úmluva, coby mezinárodní smlouva, musí být vykládána ve světle interpretačních pravidel vymezených Vídeňskou úmluvou o smluvním právu ze dne 23. 5. 1969.

Ve smyslu této úmluvy je Soud povinen ověřit obvyklý význam slov, a to v jejich kontextu a ve světle předmětu a účelu ustanovení, z něhož jsou odvozeny (viz Golder proti Spojenému království, 21. 2. 1975, řada A č. 18, § 29; Loizidou proti Turecku, 18. 12. 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-VI, § 43; a čl. 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy). Soud musí vzít v úvahu, že ustanovení existuje v kontextu smlouvy o účinné ochraně lidských práv jednotlivce a že Úmluva musí být vykládána jako celek, a to tak, aby byla uplatněna vnitřní konzistentnost a soulad mezi jejími jednotlivými ustanoveními (Stec a ostatní proti Spojenému království (rozh.) [VS], č. 65731/01 a 65900/01, ESLP 2005-X, § 48). Rovněž je třeba zohlednit veškerá relevantní pravidla a zásady mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi smluvními stranami. Úmluva by měla být, jak jen to je možné, vykládána v souladu s dalšími pravidly mezinárodního práva, kterých je součástí (viz Al-Adsani proti Spojenému království [VS], č. 35763/97, ECHR 2001-XI, § 55; výše uvedené rozsudky Demir a Baykara proti Turecku [VS], č. 34503/97, 12. 11. 2008 § 67; Saadi proti Spojenému království [VS], č. 13229/03, EÚLP-2008 – …, § 62; a čl. 31 odst. 3 písm. c/ Vídeňské úmluvy).

Konečně Soud zdůrazňuje, že předmět a účel Úmluvy jako instrumentu ochrany individuálních lidských bytostí vyžaduje, aby její ustanovení byla vykládána a aplikována tak, aby její záruky byly praktické a účinné (viz, inter alia, Soering proti Spojenému království, 7. 7. 1989, řada A č. 161, § 87; a Artico proti Itálii, 13. 5. 1980, série A č. 37, § 33).“

(…)

292. S ohledem na tato zjištění může být pojem obchodování s lidmi podle názoru Soudu správně začleněn do oblasti působnosti čl. 4. Vzhledem ke zvláštní povaze Úmluvy jako smlouvy o lidských právech a skutečnosti, že jde o živoucí instrument, který by měl být vykládán ve světle aktuálních podmínek (viz, inter alia, Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku [VS], č. 60367/08 a 961/11, 24. 1. 2017, § 73), jsou zde dobré důvody přijmout názor z věci Rantsev, že globální fenomén obchodování s lidmi je v rozporu s duchem a účelem čl. 4, a tudíž spadá do rozsahu záruk poskytovaných tímto ustanovením.

293. Tento závěr rovněž nalézá podporu ve srovnání podstatných prvků pojmů formulovaných v čl. 4, jak jsou vykládány judikaturou Soudu (…), a základních prvků fenoménu obchodování s lidmi (…). Nad rámec tohoto je takový přístup k fenoménu obchodování s lidmi přesvědčivě ustanoven v materiálech MOP (…), jež tradičně hrály klíčovou úlohu při formování rozsahu záruk podle čl. 4 Úmluvy (…). Je rovněž třeba poznamenat, že z materiálu v oblasti srovnávacího práva, jež má Soud k dispozici, plyne, že obchodování s lidmi je všeobecně uznáváno za závažný trestný čin, který zahrnuje mimo jiné i sexuální vykořisťování. Ve skutečnosti je obchodování s lidmi kriminalizováno ve všech třiceti devíti členských státech Rady Evropy, ohledně nichž byly komparativní informace dostupné (…).

(…)

296. Soud tedy konstatuje, že z hlediska čl. 4 Úmluvy pojem obchodování zahrnuje obchodování s lidmi, ať již na vnitrostátní či mezinárodní úrovni, a ať již v souvislosti s organizovaným zločinem či nikoli, jsou-li zde přítomny základní prvky mezinárodní definice obchodování s lidmi ve smyslu Úmluvy o opatřeních proti obchodování s lidmi a Palermského protokolu.

297. Takovéto jednání či situace spojená s obchodováním s lidmi tedy spadá do oblasti působnosti čl. 4 Úmluvy. To však nevylučuje možnost, že za zvláštních okolností případu může jistá forma jednání související s obchodováním s lidmi vyvolat otázky i ve smyslu jiného ustanovení Úmluvy (…).

c) „Kořistění z prostituce“ ve smyslu článku 4 Úmluvy

298. Úvodem je třeba poznamenat, že, jak zdůraznila rovněž vedlejší účastnice řízení L’altro diritto onlus (…), aktuální diskuse o „kořistění z prostituce“ přináší určité velice citlivé otázky týkající se obecně přístupu k prostituci. Zejména existují rozdílné a často protichůdné názory na otázku, zda prostituce sama o sobě může být vůbec někdy konsensuální, či zda jde vždy o donucovací formu vykořisťování. V tomto směru je třeba poznamenat, že k prostituci se přistupuje v různých právních systémech odlišně, a to v závislosti na jejím chápání ze strany příslušné společnosti (…).

(…)

300. Na základě již uvedené analýzy své judikatury týkající se čl. 4 Úmluvy (…) Soud shledal, že pojem „nucené nebo povinné práce“ podle čl. 4 Úmluvy má za cíl chránit před závažným vykořisťováním, jako je i nucená prostituce, a to bez ohledu na to, zda je za konkrétních okolností případu specificky v kontextu obchodování s lidmi. Navíc každé takové jednání může rovněž zahrnovat prvky, jež jej kvalifikují jako „otroctví“ či „nevolnictví“ podle čl. 4 nebo mohou vyvolávat otázky podle jiného ustanovení Úmluvy (…).

301. V této souvislosti je důležité zdůraznit, že „donucení“ může zahrnovat jemné formy donucovacího jednání vymezené v judikatuře Soudu týkající se čl. 4 (…), stejně jako v materiálech MOP i v dalších mezinárodních zdrojích (…).

302. Soud by rovněž rád zdůraznil, že otázka, zda konkrétní situace zahrnuje všechny základní prvky „obchodování s lidmi“ (jednání, prostředky, cíl), či předestírá samostatnou otázku nucené prostituce, je otázkou faktickou, kterou je nutné zkoumat ve světle všech relevantních okolností věci.

d) Shrnutí k věcné působnosti čl. 4

303. S ohledem na již uvedené Soud konstatuje následující:

i) Obchodování s lidmi spadá do působnosti čl. 4 Úmluvy. Toto nicméně nevylučuje možnost, že za zvláštních okolností věci může určitá forma jednání související s obchodováním s lidmi vyvolat otázku podle jiného ustanovení úmluvy (viz bod 297 výše);

ii) Jednání či situaci nelze pod obchodování s lidmi podle čl. 4 Úmluvy podřadit, ledaže jsou zde přítomny základní prvky mezinárodní definice obchodování s lidmi (jednání, prostředky, cíl) ve smyslu Úmluvy o opatřeních proti obchodování s lidmi a Palermského protokolu. V této souvislosti se z hlediska čl. 4 Úmluvy pojem obchodování s lidmi týká jak vnitrostátního, tak mezinárodního obchodování s lidmi, a to bez ohledu na skutečnost, zda souvisí s organizovaným zločinem či nikoliv (viz bod 296 výše);

iii) Pojem „nucené nebo povinné práce“ podle čl. 4 Úmluvy směřuje k ochraně před případy závažného vykořisťování jako je nucená prostituce, bez ohledu na to, zda jsou za specifických okolností případu v kontextu obchodování s lidmi. Každé takové chování může zahrnovat prvky, jež jej kvalifikují jako „otroctví“ či „nevolnictví“ ve smyslu čl. 4 nebo mohou vyvolat otázku podle jiného ustanovení Úmluvy (viz odstavce 300-301 výše);

iv) Otázka, zda konkrétní situace zahrnovala všechny základní prvky „obchodování s lidmi“, či vyvolala samostatnou otázku nucené prostituce, je otázkou věcnou, již je třeba zkoumat s ohledem na všechny relevantní okolnosti věci (viz odstavec 302 výše).

3. Pozitivní závazky států podle článku. 4 Úmluvy

a) Rozsah pozitivních závazků států ohledně obchodování s lidmi a nucené prostituce

(…)

305. Povaha a rozsah pozitivních závazků podle čl. 4 jsou obecně stanoveny ve věci Rantsev. Obecné zásady shrnuté ve věci Rantsev představují základní zásady stávající judikatury a představují příslušný rámec Úmluvy, v němž jsou zkoumány případy obchodování s lidmi nebo případy s nimi související. (…)

(…)

306. Z uvedeného plyne, že obecný rámec pozitivních závazků dle čl. 4 zahrnuje: 1) povinnost zavést právní a správní rámec zakazující a trestající obchodování s lidmi; 2) povinnost za určitých okolností přijmout operativní opatření na ochranu obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi; a 3) procesní povinnost vyšetřovat situace možného obchodování s lidmi. Obecně lze první dva aspekty pozitivních závazků označit za hmotněprávní, zatímco třetí aspekt označuje procesní povinnost státu.

307. Uvedená povinnost, o kterou v projednávaném případě jde, bude podrobněji rozpracována dále.

Kromě toho, s ohledem na koncepční blízkost obchodování s lidmi a nucené prostituce podle čl. 4, má Soud za to, že příslušné zásady týkající se obchodování s lidmi jsou použitelné i v případech týkajících se nucené prostituce (…).

b) Procesní povinnosti států týkající se obchodování s lidmi a nucené prostituce

308. Procesní povinnost státu podle čl. 4 Úmluvy, jako prvek širšího pojmu pozitivních závazků, se v zásadě týká povinnosti vnitrostátních orgánů v praxi uplatňovat příslušné trestněprávní mechanismy (…).

309. Obsah této procesní povinnosti týkající se případů obchodování s lidmi byl stanoven obecně ve věci Rantsev (citovaný výše, § 288). Vychází z velké části z ustálené judikatury Soudu týkající se procesních povinností vnitrostátních orgánů, jak se rozvinula na základě čl. 2 a 3 Úmluvy (viz bod 305 výše). Od doby, kdy byl vydán rozsudek Siliadin proti Francii (č. 73316/01, ECHR 2005-VII, § 89), docházelo ke sbližování zásad procesních povinností podle čl. 2 a 3 Úmluvy (viz Mocanu a ostatní proti Rumunsku [VS], č. 10865/09 a 2 další, ECHR 2014 [výňatky], § 314), které poskytovaly informace o požadavcích procesních povinností podle čl. 4 (viz shora uvedený rozsudek ve věci Rantsev, § 288; M. a ostatní proti Itálii a Bulharsku, č. 40020/03, 31. 7. 2012, § 157-158; rozsudek ve věci L. E. proti Řecku, č. 71545/12, 21. 1. 2016, […]).

310. Podle názoru Soudu, vzhledem k tomu, že čl. 4 zakotvuje společně s čl. 2 a 3 jednu ze základních hodnot demokratických společností, které tvoří Radu Evropy (viz shora uvedený rozsudek ve věci Siliadin, § 82; a ve věci Rantsev, § 283; viz rovněž výše uvedený rozsudek ve věci Stummer proti Rakousku [VS], č. 37452/02, ECHR 2011, § 116), nejsou zde důvody pro revidování tohoto zavedeného přístupu ohledně procesních povinností podle čl. 4 Úmluvy. Kromě toho, jak již bylo výše vysvětleno, jsou tyto zásady odpovídajícím způsobem použitelné v případech nucené prostituce (viz bod 307 výše).

(…)

313. Tyto procesní požadavky primárně zahrnují povinnost orgánů zahájit a vést účinné vyšetřování. Jak je v judikatuře Soudu vysvětleno, znamená to zahájit a vést vyšetřování, které by mohlo vést ke zjištění skutkových okolností a k identifikaci a případnému potrestání odpovědných osob (viz Jeronovičs proti Lotyšsku [VS], č. 44898/10, 5. 7. 2016, § 103; a Tsalikidis a ostatní proti Řecku, č. 73974/14, 16. 11. 2017, § 86; viz také shora uvedený rozsudek ve věci Rantsev, § 288).

314. V tomto kontextu je důležité zdůraznit, že v souladu se svými procesními povinnostmi musí orgány jednat z moci úřední, jakmile se o věci dozví. Nemohou tak zejména nechat odpovědnost za vedení vyšetřování na iniciativě oběti (viz například Bouyid proti Belgii [VS], č. 23380/09, ECHR 2015, § 119; a Abdurakhmanova a Abdulgamidova proti Rusku, č. 41437/10, 22. 9. 2015, § 76; viz také shora citovanou věc Rantsev, § 288 (…).

(…)

320. Uvedený přístup podle čl. 2 a 3 v zásadě odpovídá přístupu Soudu ve věci Siliadin (shora citované, § 130), kde zdůraznil, že případné nedostatky v příslušném řízení a v rozhodovacím procesu musí představovat závažná pochybení, aby mohly vyvolat otázku ve smyslu čl. 4 (viz také například rozsudek ve věci MGC proti Rumunsku, č. 61495/11, 15. 3. 2016, § 60-61, který se týkal sexuálního zneužívání podle čl. 3 a 8 Úmluvy). Jinými slovy, Soud se nezabývá tvrzeními o chybách či ojedinělých opomenutích, ale pouze významnými nedostatky v řízení a příslušném rozhodovacím procesu (viz relevantní analýzu ve věci Söderman proti Švédsku [VS], č. 5786/08, ECHR 2013, § 90-91), a to konkrétně těmi, které mohou při vyšetřování narušit možnost zjistit skutkové okolnosti

věci či odpovědné osoby.

4. Použití shora uvedených zásad v projednávané věci

a) Zda okolnosti tohoto případu vyvolávaly otázku ve smyslu článku 4 Úmluvy

321. Soud na úvod poznamenává, že vláda zpochybnila, že by okolnosti projednávané věci vyvolaly otázku ve smyslu čl. 4 Úmluvy (…).

322. V této souvislosti a s ohledem na argumenty stran týkající se uznání postavení stěžovatelky jako potenciální oběti obchodování s lidmi (…), Soud nejprve považuje za nutné vyjasnit, že formální uznání statutu potenciální oběti obchodování s lidmi nelze vnímat jako uznání, že byly zjištěny skutkové okolnosti trestného činu obchodování s lidmi. Zvláštní zacházení s potenciální obětí obchodování s lidmi nemusí nutně předpokládat formální potvrzení, že byl trestný čin prokázán, a může být i nezávislé na povinnosti orgánů vyšetřovat. (Potenciální) oběti vyžadují podporu ještě předtím, než bude formálně zjištěn trestný čin obchodování s lidmi. V opačném případě by to bylo v rozporu s celkovým účelem ochrany obětí v případech týkajících se obchodování s lidmi. Na samotnou otázku, zda jsou v dané věci přítomny znaky trestného činu, je třeba odpovědět v následném trestním řízení (…). V této souvislosti by Soud rovněž rád zdůraznil nezbytnost ochrany práv podezřelých nebo obviněných, zejména práva na presumpci neviny a další záruky spravedlivého procesu ve smyslu čl. 6 Úmluvy (viz například Schatschaschwili proti Německu [VS], č. 9154/10, EÚLP 2015, § 101 a 103-104).

(…)

324. Soud dále konstatuje, pokud se jedná o použitelnost ochrany podle čl. 4 ve vztahu k obchodování s lidmi nebo nucené prostituci, že jestliže má stížnost stěžovatelky v zásadě procesní povahu, jako je tomu v projednávané věci, musí přezkoumat, zda za okolností konkrétního případu stěžovatelka vznesla hájitelné tvrzení nebo zda zde existovaly důkazy prima facie o tom, že byla vystavena takovému zakázanému jednání (…). Toto v zásadě odpovídá přístupu Soudu v jiných věcech týkajících se zejména čl. 3 Úmluvy (…).

(…)

426. V projednávané věci si stěžovatelka před vnitrostátními orgány stěžovala, že byla ze strany T. M. nucena k prostituci. Vysvětlila, jak ji na počátku kontaktoval prostřednictvím Facebooku, že se zde T. M. prezentoval jako přítel jejích rodičů a slíbil, že jí pomůže najít práci. Vysvětlila rovněž, že neměla důvod záměry T. M. zpochybňovat a pokračovala ve vzájemné konverzaci s ním, což nakonec vedlo ke vzniku první situace, kdy trval na tom, aby poskytovala sexuální služby jiným lidem. Při této příležitosti ji dle jejích tvrzení T. M. ujistil, že to bude dělat jen do té doby, než jí najde řádné zaměstnání. Nicméně dle stěžovatelky na ni T. M. posléze začal vyvíjet tlak s pomocí síly, výhrůžek a sledování. Činil rovněž potřebná opatření pro umožnění poskytování jejích sexuálních služeb tím, že zajišťoval ubytování, dopravu a další nezbytné věci, například jí poskytl mobilní telefon a propagoval její služby. Stěžovatelka rovněž uvedla, že si T. M. bral polovinu peněz, které si účtovala za poskytování sexuálních služeb (…).

327. Předběžné policejní vyšetřování týkající se tvrzení stěžovatelky vedlo k prohlídce prostor T. M. a jeho automobilu, během nichž policie nalezla kondomy, dvě automatické pušky spolu s příslušnou municí, ruční granát a několik mobilních telefonů (…). Kromě toho bylo během předběžného vyšetřování zjištěno, že T. M. disponoval policejním výcvikem a již byl dříve odsouzen za zprostředkování prostituce s využitím násilí a za znásilnění (…). Během prvního výslechu T. M. odmítl, že by stěžovatelku nutil k prostituci, ale připustil, že vůči ní jednou uplatnil násilí a rovněž

uvedl, že jí půjčil peníze na byt, který si pronajala (…). Na základě tvrzení stěžovatelky a výsledků předběžného vyšetřování pokračovalo státní zastupitelství s dalším vyšetřováním (…).

328. Dle názoru Soudu shora uvedené okolnosti jasně naznačují, že stěžovatelka vznesla hájitelné tvrzení, a že rovněž existovaly důkazy prima facie, že byla obětí zacházení v rozporu s čl. 4 Úmluvy, jak jej Soud vykládá (…).

329. Například osobní situace stěžovatelky nepochybně naznačovala, že patřila do zranitelné skupiny (…), zatímco postavení a pozadí T. M. naznačovaly, že byl schopen převzít nad ní dominantní postavení a zneužít její zranitelnost za účelem kořistění z prostituce (…). Rovněž prostředky, které T. M. použil, když údajně poprvé kontaktoval stěžovatelku a přijal ji k sobě, svědčily o jednom z prostředků, které obchodníci s lidmi často využívají k získávání svých obětí. Toto se týkalo rovněž tvrzeného příslibu zaměstnání, doprovázeného vírou stěžovatelky, že nemá důvod k obavám (…).

330. Navíc tvrzení stěžovatelky, že pro ni T. M. učinil nezbytná opatření k poskytování sexuálních služeb zajištěním ubytování a dalšího vybavení, naznačovala existenci prvků „poskytnutého útočiště“ jako jednoho ze základních „jednání“ spojených s obchodováním s lidmi (…). Dále je třeba poznamenat, že T. M. připustil užití síly vůči stěžovatelce, a tato skutečnost vyžadovala pečlivé a důkladné posouzení v kontextu prvku „obchodování s lidmi“ za účelem kořistění z prostituce. Totéž platí pro prohlášení T. M., že stěžovatelce půjčil peníze, což vyvolalo otázku možného dluhového otroctví coby dalšího „prostředku“ obchodování s lidmi.

331. Rovněž je třeba poznamenat, že výše uvedená tvrzení a okolnosti, které zejména naznačují, že T. M. protiprávně vydělával na poskytování sexuálních služeb stěžovatelkou za situace, kdy bylo pravděpodobné, že nad ní převzal dominantní postavení a uchýlil se k použití síly, výhrůžek a dalším formám donucení, každopádně svědčily o existenci hájitelného tvrzení a prima facie důkazů o nucené prostituci, jež je sama o sobě zakázanou formou jednání podle čl. 4 Úmluvy (…).

332. V souhrnu Soud shledal, že stěžovatelka uplatnila hájitelná tvrzení a byly zde prima facie důkazy o tom, že byla vystavena zacházení v rozporu s čl. 4 Úmluvy – obchodování s lidmi nebo nucené prostituci – což aktivovalo procesní povinnost vnitrostátních orgánů podle tohoto ustanovení (…). Soud proto zamítá předběžnou námitku vlády týkající se použitelnosti čl. 4 Úmluvy (…).

b) Dodržování procesních povinností podle článku 4 Úmluvy

333. Soud opakuje, že stěžovatelčina stížnost má procesní povahu (…). Tudíž s ohledem na rozsah pozitivních závazků státu (…) se Soud bude v projednávané věci zabývat stížností stěžovatelky na nedostatečnou reakci vnitrostátních orgánů na její tvrzení o obchodování s lidmi nebo nucené prostituci.

334. V rámci tohoto posouzení Soud přezkoumá, zda v příslušných vnitrostátních řízeních a rozhodovacích procesech existovaly závažné nedostatky či pochybení (…). Soud zejména posoudí, zda byla tvrzení stěžovatelky ve smyslu čl. 4 řádně prošetřena a podrobena důkladnému přezkumu v souladu s použitelnými standardy jeho judikatury (…).

(…)

336. Ačkoliv orgány činné v trestním řízení – konkrétně policie a příslušné státní zastupitelství – v projednávané věci pohotově reagovaly na tvrzení stěžovatelky proti T. M., při svém vyšetřování nepostupovaly podle určitých zjevných linií vyšetřování, jež mohly osvětlit okolnosti případu a přispět ke zjištění skutečné povahy vztahu mezi stěžovatelkou a T. M. Jak již bylo zdůrazněno, takový požadavek plyne z procesní povinnosti vnitrostátních orgánů a nezávisí na podnětu stěžovatelky (…). Jelikož orgány činné v trestním řízení mají k vedení vyšetřování lepší postavení než oběť, jakékoli

jednání nebo nečinnost oběti nemůže odůvodnit nečinnost orgánů činných v trestním řízení (viz, mutatis mutandis, Asllani proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, č. 24058/13, 10. 12. 2015, § 62).

337. V této souvislosti je nutno například poznamenat, že nic nenasvědčuje tomu, že by orgány činné v trestním řízení vyvinuly jakékoli úsilí k prošetření okolností kontaktů stěžovatelky a T. M. prostřednictvím Facebooku, ačkoli, jak bylo uvedeno výše, takovéto kontakty představují jeden z uznávaných způsobů, jež obchodníci s lidmi využívají k získávání svých obětí. Ve skutečnosti se orgány činné v trestním řízení nikdy nesnažily prozkoumat facebookové účty stěžovatelky či T. M., a zjistit tak povahu prvotního kontaktu stěžovatelky a T. M. i jejich další výměny zpráv. Navíc dostupné důkazy naznačovaly, že T. M. využíval Facebook k vyhrožování stěžovatelce poté, co jej opustila (...), ovšem nic nenasvědčuje tomu, že by orgány sledovaly toto vodítko, aby zjistily skutečnou povahu jejich vztahu a zda tyto výhrůžky naznačovaly využití donucení ze strany T. M.

338. Dále orgány činné v trestním řízení ani v průběhu vyšetřování, ani poté, co se v průběhu řízení před soudem objevily relevantní informace, neuvažovaly o opatření důkazů od rodičů stěžovatelky, zejména její matky. Nicméně zdá se, že matka stěžovatelky měla dříve kontakt i neshody s T. M., které T. M. podle dostupných důkazů využil jako jeden z prostředků nátlaku a výhrůžek vůči stěžovatelce (...).

339. Orgány činné v trestním řízení se rovněž nikdy nesnažily identifikovat a vyslechnout vlastníka bytu, ve kterém stěžovatelka bydlela s T. M., ke zjištění podmínek, za nichž byl byt pronajat, a tím objasnit, kdo měl proces pronájmu na starosti, což mohlo mít relevanci pro určení případného jednání spočívajícího v „poskytnutí útočiště“ coby prvku obchodování s lidmi. Navíc, ačkoliv později v průběhu trestního řízení stěžovatelka uvedla, že vlastník bytu jej navštěvoval (...), státní zastupitelství nevyvinulo snahu, aby byl vlastník bytu vyslechnut pro zjištění jeho dojmu z atmosféry v bytě a vztahu mezi stěžovatelkou a T. M. během kritického období.

340. Stojí rovněž za zmínku, že orgány činné v trestním řízení neidentifikovaly a nevyslechly žádného ze sousedů. I oni přitom mohli být schopni poskytnout informace o okolnostech pobytu stěžovatelky a T. M. v bytě, zejména pokud se jedná o otázku, zda a jak často byla stěžovatelka viděna, že byt opouští, zda chodila ven sama bez T. M. a zda a jak často byt opouštěl T. M. Všechny tyto skutečnosti mohly objasnit tvrzení stěžovatelky, pokud se jedná o okolnosti, za nichž byla během jejich pobytu v bytě pod kontrolou ze strany T. M., přičemž je třeba pamatovat, že pouhá skutečnost, že stěžovatelka příležitostně opustila byt, nemůže jednoznačně znamenat, že pod donucováním ze strany T. M. nebyla (srov. shora citovanou věc Siliadin, § 127).

341. S ohledem na shora uvedené nedostatky je třeba poznamenat, že kromě prohlídky bytu a automobilu T. M. a výslechu stěžovatelky a T. M. bylo jedinou aktivitou orgánů činných v trestním řízení vyslechnutí přítelkyně stěžovatelky, M. I. (...). Důkazy, jež poskytla během vyšetřování a trestního řízení, však byly v rozporu s některými informacemi poskytnutými stěžovatelkou. Svědectví M. I. navíc naznačovalo, že klíčové osoby, jež měly informace o údajném útěku stěžovatelky od T. M., byly matka a přítel M. I. (...).

342. Orgány činné v trestním řízení se nicméně nikdy nesnažily vyslechnout matku a přítele M. I., kteří mohli poskytnout podrobnosti o tvrzeném útěku stěžovatelky od T. M. a jejichž důkazy mohly posloužit k ověření konzistentnosti výpovědi M. I. a spolehlivosti jejího ústního svědectví. Totéž platí o protichůdných výpovědích stěžovatelky a M. I., pokud se jednalo o okolnosti, za nichž si stěžovatelka vzala své věci z bytu, kde žila s T. M., což bylo možné objasnit výslechem vlastníka bytu. Ovšem jak již bylo uvedeno, orgány činné v trestním řízení se nikdy nesnažily vlastníka bytu vyslechnout.

343. Všechny tyto skutečnosti dle názoru Soudu naznačují, že orgány činné v trestním řízení účinně nevyšetřily všechny relevantní okolnosti věci a nesledovaly určité zjevné linie vyšetřování, aby shromáždily dostupné důkazy, a to v souladu s jejich procesní povinností podle čl. 4. Namísto toho se do značné míry opíraly o vyjádření stěžovatelky, a tak ve své podstatě v následném soudním řízení vytvořily situaci, kdy byla její tvrzení jednoduše postavena proti odmítavým tvrzením T. M., aniž by bylo opatřeno vícero dalších důkazů.

(…)

345. Soud je toho názoru, že mnohé výše uvedené nedostatky v řízení ve věci orgánů činných v trestním řízení zásadně narušily schopnost vnitrostátních orgánů – včetně příslušných soudů – určit skutečnou povahu vztahu stěžovatelky a T. M., a zda jím byla stěžovatelka zneužívána, jak tvrdila (srov. Makaratzis proti Řecku [VS], č. 50385/99, EÚLP 2004-XI, § 77).

346. Uvedené tedy postačuje k tomu, aby Soud dospěl k závěru, že došlo k závažným nedostatkům v procesní reakci vnitrostátních orgánů na hájitelné tvrzení a prima facie důkazy, že se stěžovatelkou bylo zacházeno v rozporu s čl. 4 Úmluvy. Soud tak konstatuje, že způsob, jakým byly v projednávané věci využity trestněprávní mechanismy, byl vadný do té míry, že představoval porušení procesních povinností státu ve smyslu čl. 4 Úmluvy.

347. Došlo tak k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho procesní části.

(…)

VÝROK

Z těchto důvodů se Soud jednomyslně

1. *Připojuje* k předběžné námitce vlády ohledně použitelnosti čl. 4 Úmluvy a zamítá ji;

2. *Odmítá* ostatní předběžné námitky vlády;

3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho procesní větvi;

4. *Rozhoduje*, že žalovaný stát zaplatí stěžovatelce do tří měsíců 5 000 eur (pět tisíc eur) plus případnou daň, která by byla uplatněna, jako odškodnění za nemateriální újmu (…).

5. *Zamítá* ve zbytku nároky stěžovatelky na spravedlivé odškodnění.

(Zpracoval Mgr. Bc. Jan Bena)